

duğunu yazar. Onun rivayetine göre II. Murad "kâfir, zındık, mülhid ve bî-mezhep cevîkî ışıknı" ortadan kaldırmak için hiddetle Merzifon'a gider. Ancak Pîrî Baba olağan üstü haller göstererek sultana velî olduğunu ispatlar ve kendisine İzmîr'in, Şehzade Mehmed'e de İstanbul'un fethini müjdeler. Müjdesi gerçekleşince padişah tarafından tekkeye 366 köy ile Merzifon şehri vakfedilir (*Seyahatnâme*, II, 206).

Menâkıbnâme'de Pîrî Baba, kendisini cezalandırmaya gelen padişahın önce gönlünü fethedip daha sonra şehirlerin fethini müjdeleyen bir velî şeklinde anılarak devrin hükümdarından üstün bir konuma getirilmiştir. Bu motif o dönemde yazılan diğer menâkıbnâmelerde, meselâ *Vilâyetnâme-i Otman Baba*'da da görülmektedir. Bunu, Fâtih Sultan Mehmed'in dervişlere karşı izlemiş olduğu olumsuz politikaya yönelik bir tepki şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bu menkıbe, aynı zamanda Pîrî Baba'nın kalendermeşrep karakteri dolayısıyla dönemin ulemâsı tarafından pek sevilmediğine işaret etmektedir.

Pîrî Baba'nın ölüm tarihi bilinmemektedir. *Menâkıbnâme*'de vefatından sonra Narınceli hemşehrilerinin ona sahip çıkmak istedikleri, Merzifon ulemâsının buna razı olmadığı belirtilir. Hoca İbrâhim, Pîrî Baba'nın ölümünün ardından yaşanan bazı olaylardan da bahseder. Yakalandıkları bir fırtınada gemileri batmak üzere iken güvercin kılığına giren Pîrî Baba tarafından kurtarıldıklarını, bu olay üzerine onun için bir türbe yaptırdığını ve ailesine mensup bir kızı Pîrî Baba'nın yeğeni Ali Dede ile evlendirdiğini anlatır. Bu son olay Hoca İbrâhim'in Pîrî Baba ile akrabalık bağı kurma çabası olarak da kabul edilebilir.

Ahmet Yaşar Ocak, *Menâkıb-ı Pîrî Baba*'yı XVI. yüzyılda yazılan Bektaşî menâkıbnâmeleri arasında sayar (*Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, s. 61). Ancak eserde verilen bilgilerden hareketle Pîrî Baba'nın Bektaşî olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Öte yandan Hacı Bektâş-ı Velî'nin gösterdiği rivayet edilen keramet motifleriyle Pîrî Baba'nın kiler arasında benzerlikler göze çarpmaktadır. Meselâ her ikisinin de olağan üstü Kâbe yolculuğu, mevsimi gelmeden meyveleri olgunlaştırma, güvercin kılığına girme gibi kerametleri ortak motifler arasında sayılabilir (*Vilâyetnâme*, tür.yer.; Faroqhi, sy. 32 [1979], s. 666-667). Bununla birlikte *Seyahatnâme*'de XVI. yüzyıl civa-

rında Kalenderî dervişlerini nitelemek için kullanılan "ışık" terimiyle anılması, çıplak bir halde dolaşması (II, 206), *Menâkıbnâme*'ye göre (vr. 13^b-14^b) Fâtih Sultan Mehmed ile karşılaştığı sırada ona karşı gösterdiği tavırlar ve Otman Baba ile benzerlikleri onun Kalenderî dervîşi olduğunu düşündürmektedir.

Evliya Çelebi ziyareti esnasında Pîrî Baba Zâviyesi'nin bir Bektaşî zâviyesi olduğunu söylemektedir (*Seyahatnâme*, II, 207). Faroqhi tekkenin XVII. yüzyılda Bektaşîler'in kontrolünde bulunduğunu, ancak Bektaşî zâviyesi olarak kurulduğunu söylemenin pek mümkün görülmediğini belirtir (*Anadolu'da Bektaşilik*, s. 147-148). 926 (1520) tarihli *Tahrir Defteri*'nin hazırlandığı dönemde bu zâviyede Şahkulu Baba b. Bâyezîd adında bir kişinin şeyhlik yaptığı ve 982-983 (1574-1575) tarihli *Tahrir Defteri*'nden Şahkulu Baba'nın halen bu görevini sürdürmekte olduğu anlaşılmaktadır (Faroqhi, sy. 32 [1979], s. 662-663). Daha sonraki devirlerde Pîrî Baba'nın şahsiyeti etrafında pek çok menkıbe meydana gelmiştir. Evliya Çelebi, Pîrî Baba'nın tekkesine ve yaşadığına inanılan hamama pek çok ziyaretçinin gidip geldiğini, bu hamamda yıkanan hastaların iyileştiğini rivayet etmekte ve bu dönemde tekkede Memi Dede Can adlı bir şeyhin görev yaptığını belirtmektedir (*Seyahatnâme*, II, 207). Pîrî Baba'nın türbesi Merzifon'un Tekke mahallesindedir. Birkaç defa onarım gördüğü bilinen türbe en son 1977 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hoca İbrâhim, *Menâkıb-ı Pîrî Baba*, TSMK, Hazine, nr. 1313; Küçük Abdal, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*, Ankara-Cebeci Halk Ktp., nr. 495, tür.yer.; *Vilâyetnâme* (haz. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1958, tür.yer.; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), II, 206-208; Köprülü, *İlk Mutasavvıflar* (İstanbul 1919), Ankara 1993, s. 46; M. Şükrü [Akkaya], *Orta Anadolu'da Bir Dolaşma*, Ankara 1934, s. 47; Hüseyin Hüsameddin [Yasar], *Amasya Târihi* (s.nşr. Ali Yılmaz - Mehmet Akkuş), Ankara 1986, I, 326-327; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 379; Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara 1967, s. 166-167; A. Aziz Taşan, *Dünden Bugüne Merzifon*, İstanbul 1979, s. 113-114; Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süflük: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara 1992, s. 126; a.mlf., *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler: Metodolojik Bir Yaklaşım*, Ankara 1997, s. 61; Muzaffer Doğanbaş, *Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya*, Amasya 2003, s. 170-174; S. Faroqhi, *Anadolu'da Bektaşilik* (trc. Nasuh Barın), İstanbul 2003, s. 39-40, 147-148; a.mlf., "The Life Story of an Urban Saint in the Ottoman Empire: Piri Baba of Merzifon", *TD*, sy. 32 (1979), s. 653-678.

HAŞİM ŞAHİN

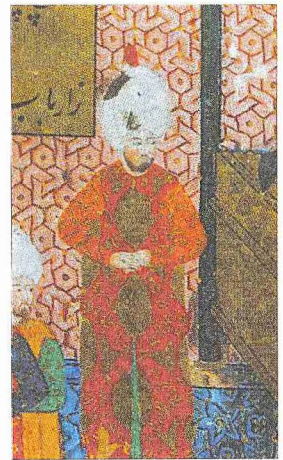
PİRÎ MEHMED PAŞA

(ö. 939/1532)

Osmanlı vezîriâzamı.

Muhtemelen 867'de (1463) Konya'da doğdu. Selçuklu âlimlerinden, Fahreddin er-Râzî'nin soyundan gelen Cemâleddin Aksarâyî'nin ahfadıdır. Babası, Çelebi Halife olarak da bilinen Şeyh Cemâl-i Halvetî, II. Bayezid dönemi Halvetiyye meşâyihinden olup bu tarikatın Cemâliyye kolunun kuruçusudur. Pîrî Mehmed Paşa medrese tahsiline babasının Halvetiyye şeyhi olarak bulunduğu Amasya'da başladı ve İstanbul'da tamamladı. Bir süre Amasya Mahkemesi'nde kâtiplik yaptı (896/1491). Amasya valiliği sırasında babasından dolayı kendisini tanıyan II. Bayezid'in tahta çıkması üzerine Sofya, Siroz ve Galata kadılıklarında bulundu, İstanbul Fâtih İmaretî mütevelliliğine getirildi. II. Bayezid'in son yıllarında kadılik hazine defterdarlığına geçti. Yavuz Sultan Selim'in cülûsunun ardından başdefterdar oldu. Çaldıran seferine Rumeli defterdarı olarak katıldı. Çaldıran'da Safevî ordusu ile karşılaştığı sırada yapılan müşaverede hemen savaşa girilmesi konusundaki fikirleri kabul gördü ve bu görüşüyle Yavuz Sultan Selim'in takdirini kazandı. Şah İsmâil'in savaş meydanından kaçıp Tebriz'i terketmesi üzerine onun şehirdeki hazine ve mallarının denetim altına alınması işiyle görevlendirildi. 25 Şâban 920'de (15 Ekim 1514) Mustafa Paşa'nın azli neticesinde boşalan vezirliğe getirildi.

Amasya'da meydana gelen yenîçeri ayaklanmasında evi yağmalanan Pîrî Mehmed Paşa, İstanbul'a döndükten sonra yapılan tahkikat sırasında bu işte ihmali olduğu gerekçesiyle vezirlikten azledildiyse de hemen ardından vezirlik yeniden kendisi-

Ârifî'nin *Süleymannâme* adlı eserinde Pîrî Mehmed Paşa'yı tasvir eden minyatür (TSMK, Hazine, nr. 1517, vr. 18^a'dan detay)

ne verildi (12 Receb 921 / 22 Ağustos 1515). Fakat birkaç ay sonra Diyarbekir yöresinden gelen olumsuz haberler sebebiyle padişah tarafından vezîriâzamla birlikte azledilip Yedikule'ye kapatıldı. Aynı günün akşamı yeni sadrazamın aracılığı ile hâpisten çıkarılan Pîrî Mehmed Paşa bir ay sonra padişahın Mısır seferine gidişi dolayısıyla İstanbul muhafızlığına getirildi (Cemâziyelevvel 922 / Haziran 1516). Güneydoğu Anadolu ve Suriye fethinin ardından kurulan Arap ve Acem kazaskerliği görevini de üstlendi. İstanbul muhafızıyken aldığı önlemlerle Mısır'daki ordunun maaş problemini halletti, kısa sürede hazırlattığı seksen iki parça gemiyle ordunun ihtiyacı olan erzakı ve iki büyük topu Mısır'a gönderdi. Yavuz Sultan Selim'in Vezîriâzam Yûnus Paşa'yı idam ettirmesinden sonra Şam'a gelmesi istenen Pîrî Mehmed Paşa 13 Muharrem 924'te (25 Ocak 1518) vezîriâzamlığa getirildi. Yavuz Sultan Selim, İstanbul'a dönüşü sırasında bir miktar askerle onu Diyarbekir yöresinde bıraktı. Burada kaldığı sırada Güneydoğu Anadolu'da İran nüfuzunu ortadan kaldırmaya çalıştı ve Kuzey Irak'ta bazı yerleri ele geçirip fethedilen bölgelerin tahririni yaptırdı.

Pîrî Mehmed Paşa, Yavuz Sultan Selim'in vefatına kadar vezîriâzamlık görevini koruduğu gibi Kanûnî Sultan Süleyman'a da üç yıla yakın vezîriâzamlık yaptı. Bu süre içinde bazı önemli olayların çözümünde rol oynadı. Belgrad'ın Avrupa'nın kilidi olması dolayısıyla mutlaka fethedilmesi gerektiği yolunda yeni padişahı sürekli teşvik etti ve buraya öncelik verilmesi görüşünün savundu. Belgrad kuşatmasına katılarak kalenin ele geçirilmesinde yararlılık gösterdi (Ramazan 927 / Ağustos 1521). Ertesi yıl Rodos'un zaptı hususunda toplanan divanda buranın da mutlaka alınması gerektiğinde ısrar etti. Rodos seferine karar verildiğinde padişahla birlikte kuşatmaya katıldı. Rodos Kalesi'nin kuşatılması işi uzayınca sefere serdar olarak tayin edilen damadı Mustafa Paşa görevinden alınıp yerine Pîrî Mehmed Paşa'nın rakibi Ahmed Paşa (Hain) getirildi. Rodos'un alınmasında vezîriâzamanın önemli rolü olduysa da ikinci vezir Ahmed Paşa'nın padişah üzerindeki baskısı yüzünden zor durumda kaldı. Sefer dönüşü, vaktiyle Mısır'dan İstanbul'a sürülmüş memlük ileri gelenleri, sanatkârları ve ulemâsının serbest bırakılması esnasında onlardan rüşvet aldığı gerekçesiyle hakkında soruşturma açıldı. Rumeli ve Anadolu kazaskerlerince yapılan tahkikat neticesinde suçlu

Pîrî Mehmed Paşa'nın Silivri'de inşa ettirdiği külliye'nin haziresindeki mezarı

bulundu. Bunda vezîriâzam olmak isteyen Ahmed Paşa'nın parmağı olduğu, kararı veren kazaskerlerden Fenârîzâde Muhyiddin Çelebi'nin Ahmed Paşa'yı desteklediği ileri sürülür.

Bu durum, yaşlı vezîriâzamanın yerine yakın adamı olan İbrâhim Paşa'yı (Makbul) getirmek isteyen Kanûnî Sultan Süleyman'a niyetini gerçekleştirme fırsatı verdiği gibi Ahmed Paşa ekibinin beklentilerinin de başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açtı. Nitekim Pîrî Mehmed Paşa azledilerek yerine İbrâhim Paşa getirildi (13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523). Ardından Mehmed Paşa vefatına kadar kalacağı Silivri'deki çiftliğine çekildi. Kanûnî'nin Alman seferinden dönüşünden sonra çiftliğinde vefat etti (939/1532 sonbaharı). Kabri Silivri'de yaptırdığı caminin haziresindedir. Onun ölümünde yeniden padişah katında itibar kazanmaya başlamasından endişe eden İbrâhim Paşa'nın rolü olduğu ve Pîrî Paşa'nın oğlu Edirne kadısı Muhyiddin Mehmed Râşid Efendi'ye babasını zehirlettiği rivayet edilir.

Pîrî Mehmed Paşa kaynaklarda genellikle iyi bir devlet adamı olarak tanımlanır ve özellikle Yavuz Sultan Selim'e uzun süre vezîriâzamlık yapmış olması onun tecrübeli ve iş bilir bir şahsiyet olmasına yorulur. İlimiyeden yetişmesine rağmen savaşlarda ve kuşatmalarda askerî yeteneklerini de göstermiş ve kazanılan başarılarında önemli rol oynamış, donanmanın gelişmesinde ve İstanbul'da büyük bir tersane yapılmasında hizmeti görülmüştür. Tasavvufa yakından ilgilenen Pîrî Mehmed Paşa, Safevî tarikatına karşı olan mutasavvıflara büyük imkânlar sağlamış, özellikle Mevlevî ve Halvetîler'e sempati duymuştur. Kendisi âlim ve şair olduğu gibi bu sahada uğraşanları da korumuştur. Onun himayesine mazhar olanlar arasında Câfer

Çelebi, Kalkandelenli Sücûdî Çelebi ve Celâlzâde Mustafa Çelebi sayılabilir. Kaynaklarda "Remzî" mahlasıyla şiirler yazdığı ve bunları bir divançede topladığı belirtilirse de böyle bir eseri günümüze ulaşmamıştır.

İstanbul Zeyrek'te cami, mektep ve medrese; Çapa'da cami, imaret ve Halvetiyye hankahı; Hasköy'de mescid ve hamam; Yalacıvarında ve Haliç sahilinde cami; Silivri'de cami, misafirhane, imaret, mektep ve medrese (bk. PİRÎ MEHMED PAŞA KÜLLİYESİ); Belgrad Kalesi'nde han, imaret; Konya'da cami, zâviye, hamam ve imaret; Aksaray'da mektep; Gülek Kalesi yakınında zâviye ve ribât; Tekirdağ Nail köyünde ve Bursa Pınarbaşı'nda mescid yaptırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tsma, nr. E. 6142, E. 6608, E. 8043; Matrakçı Nasuh, *Süleymannâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1286, vr. 39^{a-b}; Kemalpaşazâde, *Tevârih-i Âlî Os-mân*, X. Defter, TTK Ktp., nr. 66, vr. 6^b-7^b; Lutfi Paşa, *Târih* (nşr. Âlî Bey), İstanbul 1341, s. 300; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 22^{a-b}, 45^b, 60^b-62^a; a.mlf., *Selinnâme* (nşr. Ahmet Uğur – Mustafa Çuhadar), Ankara 1990, s. 220-221; Bostan Çelebi, *Süleymannâme*, TTK Ktp., nr. 18, vr. 12^a, 18^{a-b}, 36^b, 54^b; Feridun Bey, *Münşeat*, I, 509; Yusuf Küçükdağ, *Vezîr-i Âzam Pîrî Mehmed Paşa*, Konya 1994; a.mlf., II. *Bâyezid, Yavuz ve Kanûnî Devirlerinde Cemâlî Ailesi*, İstanbul 1995; Mehmed Zeki, "Pîrî Mehmed Paşa", *TTEM*, XVI/18[95] (1926), s. 325-350; Şerâfeddin Turan, "Pîrî Mehmed Paşa", *İA*, IX, 559-561.

YUSUF KÜÇÜKDAĞ

PİRÎ MEHMED PAŞA, Ramazanoğlu (ö. 974/1567)

Ramazanoğulları beyi
ve Osmanlı devlet adamı.

Adana merkezli bir beylik olan Ramazanoğulları Beyliği'nin Osmanlı idaresi altına girmesinden sonra sancak beyliğini irsen sürdüren Ramazanoğulları ailesine mensup olup 916 (1510-11) yılında vefat eden Halil Bey'in oğludur. Ramazanoğulları Beyliği'nin bir sancak haline getirilmesi üzerine sancak beyi tayin edilen Halil Bey'in kardeşi Mahmud Bey'in 922'de (1517) Ridâniye'de şehid olmasından ardından yerine Pîrî Bey'in kardeşi Kubâd Bey getirilmişti. Daha sonra Pîrî Bey sancak beyliğini ele geçirip kardeşleri Kubâd, Dâvud, Korkut ve Mahmud'a Rumeli'de zeâmet verdirek onları uzaklaştırdı. Bu şekilde eski Ramazanoğulları Beyliği'nin sınırlarını kapsayan Adana sancağının özel statüde (ocaklık, hâkimlik) yöneticisi oldu.

Hayatının ilk yılları hakkında fazla bilgi yoktur. Resmî Osmanlı kayıtlarından 926'